

NÉMETH CSILLA

„Perverz gépezet”

Németh Zoltán: A perverzió méltósága

1 NÉMETH Zoltán,
*Utószó. A perverzió
méltósága*,
Kalligram Kiadó,
Pozsony, 2002, 87.

2 Uo. 83–87.

Próbálj meghalni a gyönyörtől vagy az undortól,
ha olvasol, próbáld hajszolni ezt az érzést.
Próbálj undorodni és gyönyörködni ugyanazon
a szövegen olvasás közben.
Németh Zoltán: Olvasáserotika

Németh Zoltán *A perverzió méltósága* című kötete 2002-ben jelent meg a Kalligram Kiadó gondozásában. A kötet olyan mélységekig jutva tárja fel a nyers szexualitás képi és nyelvi univerzumát, ahová a kortárs magyar költészetben is csak kevesen merészkednek. A lírai alkotások az érzékiség, az érzelmek bármilyen formáját tökéletesen mellőzik, ezért „a kötet akár botrányos könyv is lehetne, csak épp meg kell találnia a megfelelő olvasóját” – olvashatjuk a szerző ajánlásában. „A perverzió méltósága határsértő és tudattágító meghatározottságánál fogva felkavaró élmény is lehet, hiszen a bőrön keresztül utat tör magának az olvasó testébe, megmártózik annak vérében és váladékában, beleivódik a testbe, felszívódik a szervekbe. Olvashatatlan könyv, mert hús olvassa a húsról. Ironikus perverzió, felforgató játékoság: az orgia poétikájának meséje. Aki olvasta, már nem ugyanebbe a testbe tér vissza, nem ugyanebbe. Lefektet, teherbe ejt, teherbe esik stb. Az olvasás álma, a rém tobzódása.”¹

A kötet szerkezeti felépítésének egyik különlegessége, hogy a többnyire cím nélküli, számokkal ellátott lírai alkotások és a két prózai szöveg mellett egy szakirodalmi tanulmány is helyet kap benne. A kötet 59. számmal ellátott írása az *Utószó*,² amely lírapoétikai, testelméleti és irodalomtörténeti szempontok alapján önreflexív módon kíván értelmezői magyarázatokat fűzni a kötetéhez. Ez az eljárás lehetővé teszi, hogy az alkotásokat egy hosszú folyamat, a szöveg(test) erotizálásának, szétदारabolásának és újrendezésének állomásaiként értelmezzük. A szöveg testével végrehajtott különféle perverz nyelvi aktusok a végtelenség érzetét keltik az olvasóban, hiszen maga a perverzió, a perverz szexualitás és a róla szóló diskurzus is inkább körforgásként, mint végtermékként fogható fel.

A test és a szöveg kapcsolata rendkívül komplex és multidimenzionális viszonyt alkot, amellyel számos testírás-tanulmány, a testtudományok (body studies), a korporeális narratológia és a pszichoanalízis is tüzetesebben foglalkoznak. A szöveg írja a testet és fordít-

va, sőt továbbmenve, a szöveg is testnek, a test is szövegnek tekinthető. Már közhelynek számít az a tézis, hogy nincs objektív testkép, hiszen a test mindig valamilyen diskurzusba íródik bele, azaz nyelvi konstrukció, s mivel egyben társadalmi képződmény is, ezért kulturális reprezentációnak is tekinthető.³

A test és a róla szóló beszéd sokféle formában létező, történetileg meghatározott jelenség, azonban az irodalmi test minden változatára (karneváli, pornografikus, haldokló, erotikus stb.)⁴ egyaránt érvényes a vágy hatalma. A vágy alatt nem csupán a szexuális vágyat értjük, hanem a hozzá szorosan kapcsolódó tudásvágyat is, mely egyszerre hat a szöveg testére, a főszereplő testére és az olvasó testére is. A vágy hordozza magában a nyelvben megképződő extázist, amely a testet kihasználva brutalizált, hiperszexuális aktusokat létesítve „hámozza le” a perverzió változatait. A libertinus nyelv bár zsarnoki erő, harmóniája állandóan a kielégülendő és kielégíthető erotomániájában nyilatkozik meg. Ezt a transzformációt pedig a vezérfilia, a logofilia vezényli. A testbeszéd csarnokait megnyitva, szövegről szövegre terjedve a pornófüggőség lépcsőit követve teremti meg a nyelvfüggőség poétikai allegóriáját. A róla szóló diskurzusok csak stílusukban különböznek, azokból a „titkos testek dekoratív hangjaiból, amelyek szükségszerűségként működnek, s a test és a világ határán létrejövő infranyelvből indulnak ki.”⁵ Test és érzékiség nélkül nincs beszéd, nincsen írás és szöveg, azonban minden diskurzus beleütközik egy határba, ha a testről kíván beszélni. A határokon túl van valamilyen domesztikálhatatlan, zavarba ejtő „maradék”, amit az adott fogalmiság és grammatika nem képes feltárni. Mindent el tudunk mondani róla, de a róla szóló diskurzus és maga a dolog között egy nyelvileg át nem hidalható szakadék tátong. A nyelv ugyanakkor elengedhetetlen ahhoz, hogy eljussunk a szakadék széléig, s a túlpárt csak egy „ugrás”⁶ számára érhető el. Ez az „ugrás” már nem nyelvi jellegű, s a „maradék” az érzékelésre, tapasztalatra hagyatkozva tárulhat fel. Ez lesz a fenomenológiai kutatás egyik kihívása.⁷

Maga a gondolkodás (észlelés, érzékelés) is testi tevékenység, a karteziánusi tétel szerint magának a létnek a lehetősége. Ezzel szemben a test nem azonos a tudattal, hiszen kívül marad a reflexión. A test és az észlelés kapcsolatáról Husserl azt írja, hogy a „test, mindelelőtt, minden észlelés médiuma, az észlelés szerve és szükségszerűen beleavatkozik minden észlelésbe”.⁸ Husserlt odáig vezették kutatásai, hogy minden jelentés, nyelv, beszéd és írás forrása nem más, mint maga a test, az érzékiség olyan tartománya, mely sohasem írható le kimerítően, hiszen mindig túlmutat az adott diskurzus kerekein. Ironikusnak tekinthető, hogy ezzel pontosan annak a gondolkodásmódnak ad igazat, amelyet Nietzsche, az elnyomott és domesztikált test jogait legelszántabban védő nyugati filozófus hirdetett prófétája szavával: „test vagyok egészen, s kívülről semmi”.⁹ Nietzsche szintén rámutat arra, hogy a testi jelenségek és a tapasztalatok kifejtésére a nyelvben diszkurzív módon tehetünk szert, ami által a test

3 Vö. FÖLDES Györgyi, *Szövegek, testek, szövegtestek. A testírás-elmélet irányai*, Helikon Irodalomtudományi Szemle, 2011/1-2., 3–49.

4 A témával bővebben Peter BROOKS foglalkozik *Reading for the Plot* című könyvében (1992). Brooks felvetéseit idézi KALMÁR György, *Szöveg és vágy. Pszichoanalízis – irodalom – dekonstrukció*, Anonymus, Budapest, 2002, 80–81.

5 Vö. Roland BARTHES, *Az írás nulla foka*, ford. Romhányi Török Gábor = Uő., *A szöveg öröme*, Osiris, Budapest, 1996, 9.

6 Az „ugrás” fogalmát Heidegger Kierkegaardtól megörökölve tette meg a fenomenológia egyik alapterminusává.

7 Vö. DECZKI Sarolta, *Test, logosz, tánc*, Helikon Irodalomtudományi Szemle, 2011/1-2., 68–86.

8 Idézi P. MÜLLER Péter, *A test visszatér(ít)ése: Merleau-Ponty testfenomenológiája* = Uő., *Test és teatralitás*, Balassi Kiadó, Budapest, 2009, 27.

9 Friedrich NIETZSCHE, *Im-igyen szóla Zarathustra*, ford. Wildner Ödön, Göncöl Kiadó, Budapest, 1988, 11.

11 A témáról lásd bővebben Foucault írásait. Michel FOUCAULT, *A szexualitás története, A tudás akarása*, ford. Ádám Péter, Atlantisz, Budapest, 1996. Michel FOUCAULT, *A szexualitás története II., A gyönyörök gyakorlása*, ford. Albert Sándor – Szántó István – Somlyó Bálint, Atlantisz, Budapest, 1999. Michel FOUCAULT, *Felügyelet és büntetés. A börtön története*, ford. Fázsy Anikó és Csűrös Klára, Gondolat, Budapest, 1990. Michel FOUCAULT, *Elmebetegség és pszichológia – A klinikai orvoslás születése*, ford. Romhányi Török Gábor, Corvina, Budapest, 2000.

12 Ez a szűzhárta azonban nem pusztán biológiai jellegű, hiszen Justine annak ellenére, hogy Franciaország libertinusai kényűkre-kedvűkre gyalázzák, még mindig „szűz”, s Juliette már akkor is szajha, mikor még fizikailag szűznek tekinthető. Sokkal fontosabb a szűzhárta metaforája mint a fallogocentrikus rendben elfoglalt határ szerepe.

13 A nagybetűs Igazság keresésének a nemiséggel való összefonódása már a paradicsomból való kiűzetéssel is kapcsolatba hozható. Az Édenben élő Ádám és Éva között csak akkor jelenik meg az igazság keresésének vágya, amikor megjelenik a nemiség, s a tudás keresése a női test igazságával kerül kapcsolatba. (Mózes. I. 2.25.)

14 E szempontból érdemes kitérünk az odabent/odakint ellentétpárra is. Láthatjuk, hogy a férfi szubjektum számára az igazság az mindig *odabent* helyezkedik el, míg a női vágy fantáziák a *hiányt* betöltő dolgok *odakintről* érkeznek. Vö. KALMÁR György, *A filozófia és az anyai fallosz (Sade és a metafizikusok)* = Uő., *A női test igazsága (Esettanulmányok a női test és az igazság figuratív kapcsolatának történetéből Chaucertől Derridáig)*, Kalligram, Pozsony, 2011, 108–109.

igazsága és bölcsessége újra csak hozzáférhetetlenné válik a diskurzus számára.¹⁰

Ennek az ördögi körnek a feloldását, vagy legalább egy részének feltérképezését Foucault a perverzitás születésében látta meg. Egyrészt rámutat arra, hogy a mindenkori hatalom (egyház, társadalom) miképpen vonja fennhatósága alá az emberi szexualitást, másrészt hogyan kényszeríti a nyelvet arra, hogy különféle parancselvi formákat követve beszéljen a szexualitásról az adott diskurzusokban. Tévedés lenne azt hinni, hogy a szexualitásról való beszéd elfojtásáról lenne szó, hiszen a hatalom célja épp ellenkező, a szexuális perverziók legapróbb részletekig való megismerése, besorolása az elmebetegségek fajtái közé, azaz felügyelet alá vétele a gyónás szentsége által.¹¹ Ezzel párhuzamosan jelenik meg a test biológiai feltárásának kényszere is, hiszen a 18. században újra előtérbe kerül az anyagiség és a test mint a tudás forrása: virágkorát éli az anatómia tudománya, a boncolás és a testbe való behatolás a gondolkodás és a megismerés meghatározó metaforájává válik. A főleg női testeken végzett boncolások egy olyan analógiát teremtenek, melyben a női test rejtelmeinek megismerése a titkos tudással került kapcsolatba. Ekkor megszaporodott a tudás, a vágy, a nemiség és a hatalom kölcsönhatásáról folytatott diskurzusok sora, melyeknek egyik legextrémebb változata Marquis de Sade tollából született, aki a nemiség, a perverzió és a test világában fedezi fel a tudás keresésének törekvését, melyben a legfőbb, a másik világ megismerésének határa nem más, mint a hümen, azaz a szűzhárta.

A márkit egy életen át kísértette a testvérpár tematikája. Többször újraírta a leánytestvérek történetét, melyben a 14 éves szűz Justine és a 15 éves szajha Juliette közötti térben található az ártatlanság (nemtudás, szűziség) és a tapasztalat (tudás, nemiség) közötti rejtélyes törés. A szűzhárta misztériuma lesz az emblematikus fal, amely elválasztja egymástól a két birodalmat. Sade-nál egyértelművé válik, hogy a tudományos tudás csúcspontja a női nemiség, a szűzhárta mivoltának a megértésén keresztül vezet az út. A szűzhárta metaforája lesz a hálószoza rejtelmeinek, vágyainak és gyönyörének a kulcsa, s a dolgozószoba rejtélyeinek metaforája is, mely végső soron az igazság testét leplező fátyolként is definiálható.¹² Amit tehát Sade-nál morbiditásként és perverzióként érzékelünk, az nem más, mint a „felvilágosult” tudomány 18. századi metaforikája, a női testen keresztül történő igazság kereséséről elfogadott képesség.¹³ Justine és Juliette életének különbsége tehát a hümen helyén lokalizálódik, amely magában foglalja a kint és bent, a tudás és nem tudás, a hiány és teljesség ellentétpárokat, amelyek lényegében egész gondolkodásunkat meghatározzák.¹⁴

Számunka e ponton éppen Juliette esete lényeges, hiszen az ő világa nem a „tisztán tartott” fogalmakból áll, nála a kint dolgai belülré kerülnek, a rejtegetni valók pedig megmutatkoznak. Így válnak a hagyományos tárgyak a megvetés tárgyaivá (szerelem=bűn), míg a megvetés tárgyai (ürülék, vér, ondó) a vágy legkedveltebb fogalmává. Sade pornográf írásaiban tehát egyfajta tükör-elvet is felfedezhetünk, melyben az európai filozófiai hagyomány alapproblémáival foglalkozik: az igazság keresésével, a megismerés és a szubjektum helyével és a világ formájával.¹⁵ Amikor a márki szereplői másként közöszülnek, akkor a társadalmi-szimbolikus nemiség által meghatározott szubjektum (gender) bomlik le. A szexuális perverziókkal, a darabolással olyan valós szörnyetegekké válnak, ahol már nincs helye erkölcsnek, én-tudatnak. Libertinusai megszüntetnek mindent, ami határokat szabott a vágnak. Sade hősei felváltva közöszülnek és filozofálnak, végrehajtanak egy olyan transzgressziót, ahol ide-oda mozognak a testi és a nyelvi között, melyben a nyelv már a perverzió eszközevé válik, a test pedig a filozófiai elmékedések beteljesítésének eszközeként funkcionál. A test metaforikájának átírására ebben az értelemben csak egy olyan perverz diskurzus vállalkozhat, amelyben a test és a szöveg(test) is több helyen erotizált lesz. Erre a perverz nyelvvezetre a márki munkássága mellett pedig kiváló példa Németh Zoltán *A perverzió méltósága* című kötete.

A végső soron bonctermi és bordélyi kísérlet kifejezetten nyelvi természetű, mely a perverziót mint nyelvrendszert a normalitás szintjére emeli azáltal, hogy a tiltott, trágár szavakból, a szalonképtelen képzettársításokból, a „piszkos” fantázia agyszüleményeiből egy költészeti orgiát teremt meg. *A perverzió méltósága* a humanista irodalom kezdeti szakaszára leginkább jellemző perszónifikált verskötetkompozíciók 21. századi utóda, amely bizonyos szempontból rokonítható Antonio Beccadelli *Hermaphroditusával* is. A szóban forgó kötet főhőse Hermaphroditusz, akinek teste egyben a szöveg teste is, hiszen a kötet az ő férfi (penis) és nő (vulva) egységes mivolta szerint bomlik két könyvecskére. A könyv maga lesz Hermaphroditusz, szexuális kalandjainak története elválaszthatatlan a könyv szellemi történéseitől, a testi légyottok a könyv írásának és a költészetpolémiai aspektusoknak egyfajta „egymásra csúsztatott” értelmezési szintjeit hozzák létre, s a kielégülés nem lesz más, mint a sikeres kötet megszületése.¹⁶ Másrészt nincs még egy olyan alkotás, amely a „verissima lex”¹⁷ teóriájának egy teljes kötetkompozíciót rendelne alá. A versforma perszónifikációja ugyan megjelenik már Catullus és Martialis költészetében is, és érdemes megemlíteni Quintus Horatius Flaccus kötetperszónifikációi közül azt a mozzanatot is, ahol a szerelmi viszony és az olvasás összejátszása következtében a könyv a szerelmi partner pozícióját veszi fel egy kép erejéig.¹⁸ Beccadelli kötetének olvasása viszont Hermaphroditusz testének kibetűzése is egyben, azaz „a bőr olvasása, a bőr alá olvasás, a húsba vágó beszéd”.¹⁹ A szöveg hermaphrodituszi teste *A perverzió méltósága* lírai alkotásaiban is fellelhető. Az *Ondó vérral* és a *Hüvelyváladék vérral* tükörversek,

15 Uo., 110.

16 Vö. CSEHY Zoltán, *A szöveg hermaphrodituszi teste. Tanulmányok a humanizmus, az antikvitás és az erotográfia köréből*, Kalligram, Pozsony, 2002, 55–57.

17 A verissima lex az alkotási és a befogadói folyamatok maximális erotizálására épül. Vö. CSEHY Zoltán, *Obszcenitásteóriák a Quattrocento neolatin költészetében*, Kalligram, 2002/5., 76–87.

18 Vö. CSEHY, *A szöveg hermaphrodituszi teste*, 55.

19 CSEHY, *Obszcenitásteóriák*, Uo

20 NÉMETH, I. m.,
84.

21 Idézi KALMÁR, I.
m., 122.

22 NÉMETH, I. m.,
87.

amelyek egyazon szövegtestre épülnek: a szoba közepén áll egy kád, amely az egyik esetben ondóval, a másikban hüvelyváladékkal van tele. Ebben különböző állatok nyüzsögnek, s harcolnak egymással azért, hogy ki létesítsen aktust a kádban fekvő férfival, illetve nővel. A harc lényege ugyanaz, a test meghódítása és a testnedvek (ondó, hüvelyváladék, vér) gépies kiszipolyozása. Ennek fényében az állatok a különféle emberi kapcsolatok szimbólumaként értelmezhetők. Így válhat a patkány az alantas rosszindulat, az undor szimbólumává, az egér a jelentéktelenségé, a bagoly a kifinomultságé és a bölcsességé. A kígyó s a vele létesített aktus a veszélyt, a változást hordozza magában a férfiszexualitás szimbólumaként, míg a pók a csapdát, a behálózást jelképezi, végül a macska a titokzatos hamisságot. Az állatok emberi tulajdonságok jelképei a valóságra kivetítve az emberi intim kapcsolatok sokféleségét is szimbolizálhatják.

A *perverzió méltóságának* költészetesztetikai értékét a „verissima lex” szempontból az „olvasói merevedés keménysége, illetve a nedvesedés síkossági együtthatói”²⁰ adják meg. Másik oldalról viszont az agressziós és felháborodási tünetek is szerepet játszanak az esztétikai folyamat irányíthatóságában attól függően, hogy milyen olvasó kezébe kerül a kötet. A költészetesztetikai eljárások, az alkotási folyamat szexualizálása a kötet verseiben kardinális jelentőségű, hiszen a textusok keménysége miatt az olvasónak majdhogynem kötelezően kell alávetnie a saját testét egy olyan olvasásmódnak, amelyet már Sade-nál is érzékeltünk.

A téboly nyelvét imitáló vágy szabálytalan, ellenőrizhetetlen a sade-i szövegekben, amely a szexualitásba kódolva a test és a tudat újszerű kapcsolatát feltételezi egy pszeudoharmonikus léteret teremtve, melyben a testre koncentrált önélvező hatalomvágy uralkodik. Az egymásra rakott, felcserélt test- és szövegdarabok, a szubjektum kiterjesztése a másokra egy olyan élvezetgépet hoznak létre, melynek végterméke nem lesz más, mint a tudat elhajlított mélységei, melyben a perverzió paradicsoma a test által nyer legitimálást. Ennek a már futurisztikus horizontnak a meglétébe csak a tapasztalt sade-i olvasó nyer bepillantást. A márki szövegeinél már utaltunk a szövegbeli, potenciálisan egységes szubjektum-konstrukció szétesésére, s írásai valahol ehhez hasonlót hajtanak végre az olvasóval is. Hiszen a Sade-olvasás jellegzetes olvasói tapasztalata a rosszullét és émelygés, amely mögött ott állhat önnön énképünk, beállt szubjektum-formánk megbillenése, talajvesztése, amelyre George Bataille, a márki munkásságának egyik legjelentősebb értelmezője is felhívta a figyelmet. „Senki – hacsak nem marad süket – nem fejezi be úgy a *Százhusz napot*, hogy ne lenne tőle beteg: a legbetegebb az, akit ez az olvasás érzékileg izgat.”²¹ Erre az olvasói szubjektumban beálló változásra nem meglepő módon *A perverzió méltósága Utószavában* is találunk utalást: „Aki olvasta, már nem ugyanabba a testbe tér vissza, nem ugyanebbe.”²²

1973-ban jelent meg Roland Barthes *A szöveg öröme* című könyve, amely a test, szöveg és a jelentés összefüggéseit vizsgálta. A posztstrukturalista irodalomelméletben meghatározó szerepű könyv

egy újfajta esztétika benyomását kelti, mely a szép és a fenséges kategóriái helyett az öröm fogalmát helyezi a vizsgálódás központjába, amelyhez az értékindex és a konnotációrendszer már nem piramisszerűen épül fel, hanem egy adott pontban, az öröm/gyönyör fogalmában teljesedik ki. Az öröm fogalmának vizsgálata a pszichoanalízis hatását jelzi, *A szöveg örömét* tulajdonképpen felfoghatjuk úgy is, mint egy a pszichoanalízis által motivált esztétikát, mint a (lacani) pszichoanalízis és a posztstrukturalizmus által megalkotott gondolkodásmód hatását az irodalom és olvasás elméletére. Ez persze magával hozza, hogy a szöveg mellett olyan fogalmak is megjelennek, mint a test, az öröm, a vágy, a szubjektum és a perverzió.²³ A pszichoanalízis szellemében a test minden metafora forrását jelenti, a nyelv alapja és ihletője, amely ugyanakkor, mivel a nyelv elemeivel fejeződik ki, el is távolít minket magától a testtől. A test a diskurzus legbizonytalanabb, legkevésbé érzékelhető eleme lesz, állandó feszültséget keltve a nyelv és önmaga között, hiszen „mindazon dolgok alapján és mindazon dolgokon keresztül érthetjük csak meg a nyelv világában, melyet metaforizál. A test már mindig is mindazon dolog, amit metaforizál.”²⁴ *A szöveg öröme* egyik legjellegzetesebb tétele az erotikus test és a szöveg analógiája. Ugyanis „a szövegnek emberi formája van, a szöveg egy alak [...]. De csak az erotikus értelemben vett testünké.”²⁵ Ez persze nem jelenti azt, hogy a szöveg öröme csupán a grammatikára redukálódna, ahogy a test öröme sem pusztán fiziológiai szükségletre utal, hanem épp a jelentéssel, értelmezéssel áll kapcsolatban. A szöveg öröme akkor születik meg, amikor a szubjektivizált szövegtest önmaga testszövegét kezdi el olvasni, és az olvasásban megtöbbszöröződött résztvevők (olvasó és szöveg is!) számára is szinte végtelen értelmezési hálót jelenít meg. A perverzió pedig azért válik fontossá, mert a jelentések gyönyörteli fölöslegét termeli és megszabadítja a szexualitást a totalizáló egyneműségtől, a Rendtől.²⁶ A szövegnek Barthes-nál a két véglet, a normalitás és a pszichózis között, a perverzitás és a neurózis birodalmában van az a helye, ahol képes egy végtelen játékot létrehozni öröm és jelentés között.²⁷

Ezekkel párhuzamban felfedezhető a transzgresszív irodalomra jellemző látványos gesztuskincs is, hiszen *A perverzió méltósága* egy olyan írásmódot szólaltat meg, amely szakít az addig bevett irodalmi hagyománnyal és hátat fordít a reprezentáció intézményesült konvencióinak.²⁸ Breat Easton Ellis 1991-ben megjelent *Amerikai psycho* című regénye azon irodalmi esemény alapszövegének tekinthető, amely elvezetett a „transzgresszív próza” megszületéséhez. A regény megjelenését övező botrány tünetértékűen mutatja be azt a változást, amelyek a kilencvenes évek amerikai irodalmi színterén zajlott le. Az addig elhanyagolt minimalista esztétika a kortárs irodalmi trendek között egyre nagyobb hangot és visszhangot kapott, melyet az *Amerikai psycho* megjelenését övező kritikai botrány felől a legegyszerűbb megérteni. A regény érzékenyen érinti a szadista sorozatgyilkos, a magas társadalmi kultúra, a társadalmi státusz, a technomodernizmus, s

23 Vö. KALMÁR György, *A szövegtest elméletei*, Roland Barthes: *A szöveg öröme = Uő., A női test igazsága* (*Esettanulmányok a női test és az igazság figuratív kapcsolatának történetéből* Chaucertől Derridáig), Kalligram, Pozsony, 2011, 171–207.

24 Uő., 182.

25 Roland BARTHES, *A szöveg öröme*, ford. Mihancsik Zsófia, Osiris, Budapest, 1996, 84. Idézi: KALMÁR, I. m., 183.

26 Rend alatt értsd normalitást, értelem.

27 Vö. KALMÁR, I. m., 184.

28 Lásd bővebben: SÁRI B. László, *Az új irodalmi érzékenység: Az Amerikai pszichó és a transzgresszív regény kialakulása*, Kalligram, 2010/5.

29 Ebből a szempontból Sade a transzgresszív irodalom szülőatyjának is tekintethető.

30 „a hímvessző vetélőként jár” [21] 32. „a nőténykecske / hajszalérekkel szőtte át a teremtő / elve, s ha hímvessződet / belehelyezve kelet-nyugat / irányba mozgatod, a sérült / szerv ónos alvadt vérdarabokat / produkál, melyek a zacskó / falára túsósdnak eltelve / saját nagyszerűségedtől, ...” [30] 38. „Addig idomítom, / hogy már csak bedugni kell. / Ég a vaginája sok hústól, / amely benne élvez el ...” [38] 51.

31 NÉMETH, A *perverzió méltósága*, 37. A szögletes zárójelben szereplő szám a kötetben a versek címeként figurálódó számot jelöli. (A továbbiakban a kötetből idézett versek oldalszámát a főszövegben zárójelben fogom feltüntetni.)

32 Hasonló elven alapszik a filmkritikai és filmelméleti szempontból igencsak jelentékeny David Cronenberg *Karambol* (*Crash*, 1996) című filmje is, amely az emberi lét határterületeit, margóit kutatja. Az ember és a test, az ember és technika, ember és nem ember viszonyának kérdésköre az ezredforduló poszthumán emberképének egyik alapvető kérdése. A film iskolapéldája annak a folyamatnak, amely gyökereiben változtatta meg azt a test- és emberábrázolást, amelyet az európai kultúra a humanizmusban teljesített ki és az antikban gyökereztetett. Lásd bővebben: KALMÁR György, *Testek a vásznon, Test, film, szubjektivitás*, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012, 118–134.

az erőszakos szexualitás témáját, melyben egy kegyetlen tükörtartást vélhetünk felfedezni a nyolcvanas évekbeli amerikai fogyasztói társadalom számára. A regény nehezen szerethető, mert minden, magát a legcsekélyebb mértékben is morális lénynek tekintő olvasót megfosztja a beleélés lehetőségétől, mellyel nem illeszkedik az „élményt nyújtó árucikk” paradigmájába.²⁹

A transzgresszív líra magyar megteremtőjeként számon tartott kötet a pornográfia és a pornografománia elemeit is felhasználja, és a perverzió nyelvi alakzataival alkotja meg a szövegek rituális aktusait, folyamatleírásait.³⁰ A kötet szövegtestének megteremtésével egy jellegzetesen obszcén transzcendencia univerzumát kell megismernie az olvasónak, melynek központi eleme maga a test metaforikája lesz. A test univerzális nyelvi jelként funkcionál, s a szövegben megjelenő nemi szervek révén teremti meg önmagát és magát az írott szöveget is: „ez a vers hosszú / és belém lóg / és rajtam keresztül / kilóg el” [27]³¹ A szövegtest és az ábrázolt test is gyakorlatilag kidolgozandó, rekonstruálható alapanyag lesz, amely a vágy hatalmának abszolút szolgájaként a maximált gyönyör kódjaival együtt lép ki a papírra. Erre konkrét utalást is találunk a kötetben: „... egzotikus és szörnyeteg, a vágy: / hatalmas, pikkenyes pina, amely folyton körülzár és / elereszt, ez megőrjít benne és a nyelvek sora...” [2] (10.)

A kötet számos lírai alkotásában megjelenik a 21. századra jellemző cyberszex, ahol a biológiai test és a fém, a mechanika összekapcsolásáról van szó a cybertérben. Ezek összekapcsolódása a világhálón, a test felcsatlakozása egy hideg objektumra az aktusok totális elgépesített mechanizmusát tárja fel:³² „olvasok, írok, szörfözök: ott vagyok / benne, és egyfolytában sikít bennünk a kéj: / a beépített férfi vagyok neki. ez nála az / utolsó kép.” [2] (12.), vagy „...mormogom, megbaszott egy ismeretlen gép, egy vírus, egy zigóta, egy téves program, egy földönkívüli zöldfászu, a rettegett képernyő, amely ott villog mindannyiunk szeme előtt, hogy képtelen vagy elfordítani a fejed, a szemedre van erősítve a világ, levehetetlenül, rákapaszkodik az arcodra, a világ, a könyvek, iszonyú, iszonyú, képtelen vagy letépni, szétfeszíthetetlen karmaival kapaszkodik arcodon, lehetetlenség leráspolyozni, hiába próbálok égő csikkel vagy izzóparázzsal: csak még mélyebbre égeted szemedbe ezt a levehetetlen sisakot, ezt a megnevezhetetlen élőlényt.” (21.)

A kötet szöveggépe, vagy a testgép szövege egy válogatás, melyben a hegek, vágások, véres forradások a húsba írás kalligráfiáit jelentik, vagy épp a testprotézisek body-art szövegeként aposztrofálódnak. Az alkotásokban a test szétszerelése, analízisa, összerakása, funkcionális átrendezése, átértékelése és erotizálása tematizálódik, melyben idegen implantátumokként kerülnek be a cseh, az angol és a latin vendégszövegek, melyek a szexuális egzotikum nyelvi megfelelőjeként dúsítják a szöve-

gek szerkezetét: „nincs hüvelyem, / mert nem vagyok nő, / és a mellem lapos. / Szeretnék biztonságos, / tiszta, száraz érzés / lenni, / olyan egészalakos./ Ínyedről csipegetni / slájmot, húú. / Multijuice swisslife / perfectly you.” [42] (58.) A magát a perverzióban gyönyörködtető narcisztikus nyelv révén a szövegtest kénytelen különféle pozíciókat felvenni, hogy állandó készenlétben legyen a metamorfózisra egy hatalmas szimulációban, amelyre szintén a cyberspace világában kerül sor.³³ A nyelv gépesítése, a cybereffektek alkalmazása pedig az aktusok programozottságát jelentik. Erre legjobb példa a kötetben megjelenő rövid prózai írás, melynek címe (*Vetélőgép*) is egyfajta gépesített nyelvorgiára ad utalást. A testrészek nemtől független cserélhetősége, az emberi és állati testek vonaglása és az interperszonális aktusok szerkezete adják meg a kötet valódi szöveggépét, a „testgép szövegét”. Az átépített, gépesített szöveg(test)ek, melyek az animális és perszonális lét metszéspontjain tematizálódnak, pedig az olvasás intenzitását hivatottak növelni az olvasóban. A kötet az *olvasáserotika* tézisei alapján iskolapéldája a hús sima mozgásának a papír felett, illetve szövegekben.³⁴ A perverzió olvasása, igaz, nem egy konkrét olvasástechnika, hanem inkább az olvasó lelkének és a szöveg mélységeinek összetalálkozása, aktusa, melynek legfőbb nyelve maga a perverzió. „A szöveg teste megvonaglik, ha közelébe érsz, már csak téged érez. Használd ki az alkalmat, bánj vele minél durvábban.”³⁵ Hiszen „ami az olvasásban egyáltalán hatni képes, az: perverzió. A hatás: perverzió. Nevezzük el a hatást perverzióknak.”³⁶

A kötet a perverzió kulcsfogalmára fókuszál, amely már a címben is megjelenik. A szövegek azonban a várakozással ellentétben nem csak a szexualitáshoz kötődnek. Más számított perverzióknak az ókori görögöknél, a középkori felfogásban, más a francia felvilágosodás idején s más napjainkban. A modern értelemben vett perverzió már túlmutat a szexualitáson, s olyan területekre is behatol, mint az önpusztítás, az öncsonkítás vagy a cyberpunk testképe. A cél az ábrázolt test mellett a szöveg testének lebontása és megsemmisítése, és végső soron az olvasó testének birtokba vétele és roncsolása a tapasztalat szintjén. Azonban minden jellegű perverzió, legyen szó a szexualitásról vagy az önpusztításról, negatív töltettel rendelkezik. A címben megjelenő perverzióknak lényegében csak akkor lehet méltósága, ha valamiféle pozitív jelentéstartalommal ruházzuk fel. A szöveg *öröme* kapcsán már kifejtettük, hogy benne egy újfajta, a pszichoanalízis által motivált esztétika meglétét érzékelhetjük, amely a vágy fogalmát helyezi a vizsgálódás központjába. Ugyanakkor a perverzió azért válik fontossá, mert a jelentés gyönyörteli fölöslegét termeli számos értelmezési lehetőséget rejtve magában, ami miatt már nem lehet pusztán negatív töltettel bíró fogalomként aposztrofálni.³⁷ „A te parancsod az, hogy vég nélkül perverzek legyünk, / Bomlott agyunk termékeivel népesítsük be a tereket” – hangzik a kötet motója, melynek kapcsán szintén több jelentéslehetőséggel szembesülünk, hiszen ez az újfajta irodalmi átélés, az erotikus örömteli-szövegtest értelmezése egy sor metaforára vezethető vissza. Itt már sze-

33 Ugyanakkor az olvasó teste is kénytelen különféle pozíciókat, pozitúrákat felvenni, melyeket a kötet témáját tekintve sokszor a kényyszer szül. Ez pedig rokonítható a verissima lex és a szöveg öröme tételeivel, amelyről a korábbiakban már említést tettünk.

34 Lásd bővebben: KESERŰ József, *Az olvasás: akt tusa, Németh Zoltán: Olvasáserotika. Esszék, kritikák, tanulmányok – az élvezet szövegei*, Új Forrás, 2004/ 7.

35 Részlet Németh Zoltán *Olvasáserotika: Esszék, kritikák, tanulmányok – az élvezet szövegei* című kötetéből (Pozsony, Kalligram, 2000).

36 *Uo.*

37 Ez a szembevetendő ellentét a könyv borítóján is megjelenik, hiszen a *perverzió* nagy nyomtatott betűkkel, feketén szedve szerepel, utalva a negatív jelentéstartalomra, míg a méltóság fehéren, kis betűkkel jelenik meg. Az ellentét kiemelésének nemcsak a megerősítő funkciója tükröződik, hanem az olvasó megbotránkoztatási igénye is.

38 NÉMETH, I. m.

39 A terminust Daniel Punday használta először a *Narrative bodily* című könyvében. JABLONCZAY Tímea, *A test narratológiája*, Helikon Irodalomtudományi Szemle, 2011/1–2., 99.

40 Vö. Uo., 99.

41 KÉRCHY Anna, *Tapogatózások. A test elméleteinek alakzatai* = Apertúra. Film – Visuality – Theory 4,2 (2009) (<http://apertura.hu/2009/tel/kerchy>), idézi: JABLONCZAY, I. m., 99.

42 Vö. P. Müller Péter, *Performativitás és fel-forgatás: Butler a konstruált nemekről* = Uő., *Test és teatralitás*, Balassi Kiadó, Budapest, 55–69.

43 Az idézett szövegrészlet felfogható akár a cyberpunk elméletei által kirajzolt 21. századbeli testkép változások aspektusaiként és a nemek felcserélhetőségeként is.

44 „...a kérdések, amelyek testemet maguk köré csavarják, amelyek testem véres vezetőkeibe írják magukat, most itt lógnak rajtam, véres és szakadt telefonvonalak, amelyeken titkos és értelmezhetetlen üzenetek hagyják el testemet, s amelyet most mindenkinek jogában áll olvasni.” NÉMETH, I. m., 20.

repet kap az ihlet metaforája („te”), amely monoton módon azt dik-tálja, hogy valaki az olvasóközönség számára alkosson („perverzek legyünk”) s műveket („termékek”) hozzon létre az irodalom színterén („terek”). Másrészt „a perverz olvasás szövegpornó. Egyetlen szöveg sem meztelen, állig be vannak öltözve, s olvasásoddal további göncöket aggatsz rá. Az lehetne tehát a perverz olvasás, ha le tudnád szedni valahogyan a szöveget borító textíliákat. Megfosztani a textust a textíliától.”³⁸

A *perverzió méltóságában* megjelenő szupernaturális test kérdése kapcsán érdemes kitekintést tennünk a korporeális narratológia³⁹ téziseire is. Az irodalmi elbeszélésekben előforduló testtel kapcsolatos elemzések már a nyolcvanas évektől jelen vannak, azonban a feminista korporeális narratológia eszköztára értelmezi újra a test szövegének és a narratívabeli testeknek a szerepét. A narratív szövegek megértése nagyban függ a test modern felfogásától is, melyek részben Peter Brooks már említett pszichoanalitikus narratíva-elemzésére fókuszálnak. A testet a tudás iránti vágy hajtja, amely egyben testi, szexuális jellegű, és a szövegekben zajló jelentésfolyamatokat irányítja.⁴⁰ Brooks *Body Work* című könyvével szemben azonban megfogalmazódik a maszkulinista nézőpont vádja, miszerint „monomániásan csupán a vágyott-vágyódó, erotizált testek leleplezésére koncentrálnak, s figyelmen kívül hagyja a test egyéb szövegbomlasztó materiális, metamorfikus megmozdulásait.”⁴¹ A feminista elmélet klasszikusaként számon tartott Judith Butler filozófiai nézetrendszere szorosan kapcsolódik Merleau-Ponty fenomenológiájához és Foucault testfelfogásához. Átveszi Foucault gondolatát, miszerint a test társadalmi konstrukció, egy olyan tiszta felület (médiüm), amely szenved a ráíró eszközök (diskurzusok, hatalom) elnyomása alatt.⁴² Butler elmélete azonban ennél sokkal radikálisabb, a nemi identitást is társadalmi konstrukciónak és performatívnek tartja, amellyel megkülönbözteti a biológiai nemet (sex) a társadalmi nemtől (gender). Rámutat arra, hogy a kulturálisan motivált és meghatározott cselekedeteken keresztül hogyan formálódik meg a testekből a társadalmi nem, amely az egyént az adott kultúrában egy életem át a nemi differencia jellegével látja el. Ez a kettősség egy adott szövegtest meg-léténél is érdekes olvasatot képezhet, ha az ábrázolt test megjelenítésénél a biológiai és a társadalmi nem között ellentétbe, hasadásba ütközünk. A *Vetélőgép* című prózai alkotásban egy férfi vetéléséről olvashatunk. Ha pusztán biológiai értelemben elemezzük a témát, akkor egyértelmű, hogy a vetélés lehetetlen, mivel a férfi biológiailag képtelen teherbe esni. „Hiszen apa lettem, egyedülálló, hihetetlen, elképzelhetetlen, leírhatatlan ...apa lettem. Vagy pontosabban: talán anya? Hímnemű anya? Férfiánya? Iszonyú termékenységgem áldozta vagyok. Nemtelen küzdelmem saját nememmel eredményezte iszonyú terhemet?” (20.)⁴³ Ha az említett gender-elmélet felől közelítjük meg a témát, s a vetélést az alkotási folyamat allegóriájaként fogjuk fel, akkor a vetélés társadalmi képződménynek tekinthető, amely a szöveg testével és a nyelv eszközével kerül kifejezésre.⁴⁴ Az

elvetélt gyermek tehát nem lesz más, mint maga a szöveg(test), amelyet hús olvas a húsról: „Adatok halmazai hagyják el a testem, s én képtelen vagyok védekezni ellenetek, ellenetek, akik gúvadtt szemmel olvassátok le testemről a szövetet, amelyet elnyeltek magatokba.” (20.) A végtermék pedig a perverz géplény, amelyet már nem borít biológiai maszsa. A szupernaturális, géppé lett test központi szerepet kap a novellában (bár a gép szó helyett érdekesebb lenne Kazinczy *gépe*l szavát alkalmazni, mely a szerves komponenst is magába foglalja), amelynek ugyan van működési algoritmus, gyakorlatilag azonban annak kijátszásában érdekelt. A *gépe*l tehát a nyelv gépe, folyamatosan változtatható, nemtelenített test, amely mégis respektálja a szimuláció törvényeit. A számítógépes transzformáció végső célja pedig a férfi testéből kiszíponyozott tudás (*magzat*) megszerzése lesz, mely maga lesz a megelevenített téma, a perverzió nyelvi alakzata(i) és a szöveg(test).

Ez a vágy által motivált, korlátlan szabadsággal kecsegtető, megmunkált libertinus nyelv végül önmaga önkéntes szolgájává válik, hiszen nincsen határ, amit ne léphetne át. S a határ nem azért nem léphető át, mert annak fogalmát már a kötetben megjelenő első vers is felszámolja, hanem azért, mert nem is létezik az a határ, melynek áthágását ne legitimálhatná a nyelv pusztá kombinatorikája, orgiakészsége, libidója.

